



RÆLINGEN KOMMUNE

Kommunedelplan landbruk

2016 – 2027

Vedtatt i kommunestyret 16.11.2016 i sak 16/91

Trivselskommunen med nærhet til Østmarka og Øyeren

FORORD

Kommunen har utarbeidet kommunedelplan landbruk. Planforslaget er utarbeidet i samsvar med vedtatt planprogram. Planen er en tematisk kommunedelplan og består av en plandel og en handlingsplan. Plandelen gir en innføring i status og utfordringer kommunen står overfor, samt en beskrivelse av hvilke områder kommunen skal jobbe med og hvilke målsettinger kommunen skal jobbe mot. Kommunens arbeid med landbruk for planperioden er delt i 6 satsingsområder:

- Matproduksjon
- Næringsutvikling
- Kulturlandskap og kulturminner
- Klima, energi og forurensning
- Friluftsliv og folkehelse
- Beredskapsplan landbruk

For hvert tema er det utarbeidet en hovedmålsetting, med tilhørende delmålsettinger. Plandelen danner således grunnlaget for handlingsdelen. Handlingsdelen består av tiltak knyttet til de 6 satsingsområdene. Det fremgår av handlingsdelen hvilken enhet som er ansvarlig for gjennomføring. Videre beskriver den tiltakenes innhold, tidsperiode for gjennomføring, samt kostnad knyttet til gjennomføring.

Planarbeidet har vært organisert som et prosjekt innunder Regionkontor landbruk (RKL) og styringsgruppa har bestått av Knut Samseth (Landbrukssjef), John Hage (enhetsleder for Utbygningsservice), Mari-Ann Vinje (Plan- og miljørådgiver) og Mette Aasrud (Kommunalsjef). Jonas Løvaas Gjerstad (RKL) har vært prosjektleder. I tillegg til at planen har hentet innspill fra landbruksnemnda og kommunale fagansatte innen grønn omsorg, har referansegruppa bestått av Rælingen landbrukslag og Nedre Romerike Skogeierområde. Arbeidet med kommunedelplan landbruk har en koordinering opp mot planarbeidet med ny kulturminneplan og kultursjef Kirsten Hauso.

Kommunedelplan landbruk 2016 – 2027 ble vedtatt i Kommunestyret 16.11.2016.

Kommunedelplan landbruk - Rælingen

Bynært landbruk i vekst

FORORD	2
SAMMENDRAG	4
1 INNLEDNING	5
2 LANDBRUKET I RÆLINGEN	6
3 RÆLINGEN – LANDBRUK OG SAMFUNN	8
4 UTFORDRINGER, MÅL OG SATSNINGSOMRÅDER	9
4.1 MATPRODUKSJON	9
4.2 NÆRINGSUTVIKLING INNENFOR LANDBRUKET	13
4.3 KULTURLANDSKAP OG KULTURMINNER	18
4.4 KLIMA, ENERGI OG FORURENSNING	20
4.5 FRILUFTSLIV OG FOLKEHELSE	24
4.6 BEREDSKAPSPLAN LANDBRUK	25
5 NÆRMERE OM OVERORDNEDE MÅL OG RAMMER	26
PLAN OG BYGNINGSLOVEN	26
JORDLOVA	27
KONSESJONSLOVEN	28
SKOGBRUKSLOVEN	29
MARKALOVEN	30
MELD. ST. 9 (2011-2012) LANDBRUKS- OG MATPOLITIKKEN VELKOMMEN TIL BORDS	31
REGIONALT MILJØPROGRAM	31
MILJØVIRKEMIDLER	31
KOMMUNEPLANEN FOR RÆLINGEN	32
LANDBRUKETS TILTAKSSTRATEGIER	33
ANDRE KOMMUNEDELPLANER	33
ANDRE PLANER SOM BERØRER LANDBRUKSPLANEN	35

Sammendrag

Kommunedelplan landbruk Rælingen gjelder for perioden 2016-2027. Den består av en plandel og en handlingsdel. Kommunedelplan landbruk skal bidra til at Rælingen tar et ansvar for bevaring av ressursene som ligger der fra naturen av i møte med kommende klimaendringer og et stort utbyggingspress i Oslo-regionen.

Kommuneplanen ivaretar både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, på lokalt plan. Kommunedelplan landbruk vil på samme måte bidra til å ivareta de samme hensynene på det lokale landbruksområdet. Ulike føringer, plandokumenter og rammer for landbruksforvaltningen ligger til grunn for Rælingen kommunes kommunedelplan landbruk.

Utfordringene som landbruket i Rælingen står overfor i framtida, bør tas innen følgende temaer og tiltak:

- **Matproduksjon** - matjord er en av kommunens viktigste ressurser. Kommunen vil ta et samfunnsansvar for å ta vare på matjord, øke kompetansen til landbruket og stimulere til økt produksjon.
- **Næringsutvikling** - reiseliv, naturopplevelse og bioenergi er satsningsområder for landbruksnæringen. Kommunen vil legge til rette for økt næringsvirksomhet og markedsføring av lokal mat. Turisme er en viktig del av næringsutviklingen. Kommunen skal i samarbeid med landbruk, utvikle tilbud av helse- og skolefaglige tjenester og tilrettelegge for urbant landbruk.
- **Kulturlandskap og kulturminner** - et levende kulturlandskap har betydning både for estetikk, folkehelse og biologisk mangfold. Kommunen skal ivareta natur- og kulturminner i det særegne landskapet i Rælingen. Den skal framelske skjøtselsarbeid, især gjort av bønder og frivillige.
- **Klima, energi og forurensning** – bærekraftig landbruksdrift bidrar til bedre klima og mindre forurensning. Kommunen skal stimulere miljø- og klimavennlige driftsmetoder i landbruket gjennom forvaltning av statlige støtteordninger. For kommunens nye bygg skal det vurderes trevirke som byggemateriale.
- **Friluftsliv og folkehelse** – landbruksarealene har stor betydning for friluft, helse og trivsel. Kommunen skal være en brobygger mellom landbruksnæringen og friluftssinteresser blant annet for økt bruk av Østmarka hos kommunens innbyggere i forståelse med aktivt skogbruk.
- **Beredskapsplan landbruk** – sikker lokal matproduksjon for befolkningen. Kommunen kunne håndtere eventuelle kriser i landbruket med en oppdatert beredskapsplanen landbruk.

Planen med satsingsområder og målsettinger, gjelder for en tolvårsperiode. Handlingsdelen skal i samsvar med plan- og bygningsloven § 11-2 revideres hvert år i forbindelse med kommunens handlingsprogram.

Kommunedelplan landbruk for Rælingen er en strategisk plan som fokuserer på kommunens satsingsområder for å styrke og videreutvikle landbruket.

1 Innledning

Kommunedelplan landbruk 2016-2027 er utarbeidet. Eksisterende kommunedelplan er for perioden 2006-2017. Planen for 2016-2027 skal bidra til at Rælingen tar et ansvar for bevaring av ressursene som ligger der fra naturen av i møte med kommende klimaendringer og et stort utbyggingspress i Oslo-regionen.

Følgende overordnede hensyn jf. kommuneplanen ligger til grunn for kommunens forvaltning:

- God folkehelse i befolkningen
- Trygt og sikkert lokalsamfunn
- Bærekraftig miljø- og klimautvikling
- Langsiktig forvaltning av kommunens ressurser

I lys av de nasjonale mål for landbruket kan også kommuneplanens overordnede hensyn stimulere landbruket i framtida til et bærekraftig og konkurransedyktig landbruk.

PLANENS OVERORDNEDE MÅLSETTING

Landbruksplanen skal bidra til å nå nasjonale og regionale mål for landbrukspolitikken. Planen skal bidra til å nå kommunens mål og strategier overfor landbruket og tilhørende næringer.

Kommuneplanen ivaretar både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, og omfatter alle viktige mål og oppgaver i kommunen, jf. plan og bygningsloven § 11.1.

Kommunedelplan landbruk vil på samme måte bidra til å ivareta de samme hensynene på landbruksområdet, og Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken Velkommen til bords* og St.meld. nr. 39 (2008-2009) *Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen*, gir overordnede nasjonale føringer. Regjeringen fremmet forslag til nasjonal jordvernstrategi 30. mai 2015 og Meld. St. 31 (2014-2015) *Garden som ressurs – vekst og gründerskap innen landbruksbaserte næringer*, ble lagt fram 5. juni 2015.

Kommunens rolle innen landbruk er å ivareta målsettinger i arealpolitikk og næringslivspolitikkk gjennom juridiske og økonomiske virkemidler. Virkemidlene legger til rette for til landbruksproduksjon knyttet til forvaltning av arealene og utvikling av næringen som matprodusent, tjenesteyter, tømmerprodusent, ressurs og landskapsforvalter, samt tjenestetilbyder knyttet til for eksempel helse og omsorg og turisme. Næringslivspolitikken utøves under vilkår av bærekraftig jord- og skogbruk. Dette innebærer at miljøvern og forurensning er skranker for utøvelsen. Kommunens juridiske virkemidler er gjennom bl.a. plan- og bygningslov, jordlov, konsesjonslov og skogbrukslov og derav markaforskriften. Sammen med kommunedelplaner for andre sektorer i kommunen er landbruksplanen et viktig virkemiddel for å nå kommunale mål.

Planen viser hvilken status jord- og skogbruk har i kommunen i dag og hvilke utfordringer Rælingen står overfor (kap. 2) i framtida. Disse utfordringene blir ytterligere drøftet (kap. 3) og utledet til nye mål og satsningsområder for landbruket. Til slutt (kap. 5) gis føringene som ligger til grunn for landbruksplanen.

2 Landbruket i Rælingen

Kommunens totalareal er på 71,7 km² (Regionkontor landbruk, Årsmelding 2014) og av dette er det ca. 42,6 km² (59 %) skogsområder, inkludert marka. Jordbruksarealet utgjør ca. 6,24 km² (8,7 %) ifølge Norsk institutt for Skog og landskaps arealbarometer fra 2014.

Naturgrunnlaget i Rælingen består av fast fjell og løsavsetninger. Det meste av det faste fjellet består av prekambriske bergarter. Dette er en del av det området som strekker seg sammenhengende langs hele Oslofjordens østside og til videre østover inn i Sverige. Ved de høyeste partiene i kommunen som Barlindåsen (kommunens høyeste punkt med 398 moh), Bjønnåsen, Ramstadslottet og Bløtjernhøgda finnes det delvis massive granitter, som mest består av gneis i varierende sammensetninger. Det laveste punktet i kommunen er Nitelva (101 moh.). Den marine grensen går ved ca. 212 moh. Over denne grensen finnes det meste av barskogområdet, hvor gran dominerer i de dype partiene, mens furuskogen tar over i høyden.

Arealbarometeret for Rælingen (Skog og landskap 2014) viser at 74 % av kommunens arealer er skog der 31 % av skogen er av høy bonitet, 45 % har middels bonitet og 23 % har lav bonitet.



Fig 1: Markslagsfordeling i Rælingen (Kilde: Skog og landskap, arealbarometer for Rælingen)

I Rælingen er det åpnet for jakt etter elg, rådyr og bever, i tillegg til annen småviltjakt. Jakt som friluftslivsaktivitet er for mange viktig. I kommunen er det av store rovdyr både gaupe og ulv. Rælingen kommune ligger innenfor ulvesone 4 og ulven har etablert et revir i Østmarka. Fiske er en annen form for fangst og friluftsliv som er viktig. Særlig med Øyeren og Nitelva er dette gode ressurser for rekreasjon for både innbyggere og turister i kommunen.

Under den marine grensen finnes løsavsetningene, som vesentlig består av leire, noe grus og sand og utgjør jordbruksarealene i kommunen. Det totale jordbruksarealet i Norge er vel 3 % og de er bare 1/3 av dette som er egnet for matkornproduksjon. I Rælingen er 96 % av jordbruksarealet godt egnet for kornproduksjon, men disse arealene benyttes også til grovforproduksjon.



Foto 1: Bente Lise Dagenborg

I områdene mellom Østmarka og Nitelva/Øyeren er landskapet preget av dyrket mark, raviner, havnehager og små skogteiger. En del av landskapet er bakkeplanert, men der finnes også områder som er til dels lite berørt natur. Her finnes edelløvskog med innslag av alm, ask, eik og lind. Langs bekker og vassdrag i dalbunnen vokser det osp, selje, rogn, gråor, hassel og noen steder svartor. Bjørk er et vanlig treslag i landskapstypene i Rælingen. Ravinelandskapet mellom Østmarka og Øyeren er viktige spredningskorridorer og trekkveier for planter og dyr.

I Rælingen var det i 2014 19 driftsenheter i jordbruket, til sammen var det 72 eierenheter innen jord- og/eller skogbruket.

Av de 19 driftsenhetene, er det fire melkebruk igjen i Rælingen kommune. I 2014 (Regionkontor landbruk, Årsmelding 2014) var hele 37,4 % av jordbruksarealet i Rælingen drevet økologisk, dette er spesielt høyt sammenlignet med de fleste kommuner i landet.

Jordbruket i Rælingen er preget av både korn- og grasproduksjon. Det er 72 eierenheter i landbruket (jord og skog) av disse er det kun 19 driftsenheter i jordbruket, sammenlignet med forrige landbruksplan med tall fra 2003, da det var henholdsvis 99 og 25.

Landbruket i Rælingen er knyttet til tradisjonelle produksjoner. Hoveddelen av melkeproduksjonen skjer i området Hektnersletta – Grini. Kornproduksjonen og grasproduksjonen (til storfe- og småfeproduksjon) er spredt i kommunen. Beitebruken av øyer i Glomma/Øyeren har en spesiell tradisjon som fortsatt holdes i hevd av enkeltstående bønder.

Landskapet med raviner og utmark holdes åpent med beitende husdyr. Fire gårdsbruk har melkeproduksjon, det er også enkelte bruk med kjøttfe, sau og/eller hest.

En god del gårdsbruk er relativt store, der tradisjonell landbruksdrift kan være framtidsrettet. I tillegg er der en del småbruk, der enkelte har funnet nisjer innen næringsutvikling basert på gårdens resurser. Det er også noe interesse for turisme knyttet til gården og «grønn omsorg» som en sosial tjeneste basert på gårdens ressursgrunnlag.

Hestenæringen er i sterk vekst i kommunen. Ridning foregår delvis på ridebaner, på ridesentre, og delvis på vei og i terreng. Utfordringene er store for områder som ligger nært inntil steder med stor hestetetthet, der turstier benyttes som ridestier. Enkelte steder er ridestier allerede etablert som i Ner-Uller/Tomtervegen. Finansiering av dette stinettet skjer delvis gjennom privat finansiering (egenkapital/private fond), og delvis gjennom offentlig finansiering (jordbruksavtalemidler lokalt, tippemidler). Gjennom prosjektet «Ridesti i Rælingen og Lørenskog» (2008-2009), ble det utarbeidet forslag til ridestraseer som bør være med i utredningsarbeidet for kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet.

Skogbruket i Rælingen har lange tradisjoner, og har hatt stor økonomisk betydning for den økonomiske utviklingen. Skogbruket som råstoffleverandør har i dag mindre økonomisk betydning for andre enn for de som er direkte tilknyttet næringen. Skogbruket i kommunen er likevel en viktig næring som forvalter fornybare ressurser og store miljøverdier.



Foto 2: Bente Lise Dagenborg

3 Rælingen – landbruk og samfunn

Landbruket er en næring i særstilling. Produksjon av livsgrunnlaget vårt – maten, er gjennom lovverket og planverkene spesielt tatt hensyn til. Gjennom regulerings- og kommunalplaner legges det, i tillegg til særlig jordlova, strenge begrensinger på å ta i bruk dyrket eller dyrkbar jord til andre formål enn landbruk. I tillegg kommer andre aspekter, som har blitt tillagt mer vekt de senere tiårene, friluftsliv, kulturlandskap, kulturminner, jakt og fiske og tilleggsnæringer basert på gårdens egne ressurser.

Oslo og Akershus har befolkningsmessig lenge vært en voksende region der Nedre Romerike forventes å få høyest vekst i antall innbyggere fram for 2040. Det legges til grunn en veksttakt på 1,5 – 2,0 % gjennomsnittlig årlig vekst i Rælingen jf. kommuneplanen.

Arealstrategiske retningslinjer er forankret i kommuneplanen. Den overordnede strategien fastsetter langsiktige grenser mellom byggeområder og landbruks-, natur- og friluftsområder, en såkalt «Grønn strek». Dette innebærer at utbygging i skogmark skal prioriteres framfor utbygging på dyrket mark.

I en hverdag som styres av globale endringer i handel av mat, varer og tjenester må bonden lokalt også ha muligheten til å omstille seg eller å ha flere gårdsbaserte næringer å leve av. Det er gjennom lovverk, forskrifter og kommunale planer knyttet restriksjoner til utbygging, forurensning og bruk av arealene en gård disponerer. Samtidig blir det stilt ressurser til rådighet for å utvikle næringsvirksomhet knyttet til gårdens ressurser med hva det innebærer både av de arealmessige og de personlige ressursene gården har til sin disposisjon. God landbruksdrift og teft for utvikling av egne ressurser er viktig for at Rælingens gårdsbruk og kulturlandskap skal bestå. For at innbyggernes glede av det grønne landskapet fra Østmarka til Øyeren skal fortsatt bli verdsatt og skjøttet, må de som forvalter arealene ha muligheter til utvikling og å møte morgendagens krav og utfordringer.

Rælingen kommune har utpekt seks viktige temaer som skal prioriteres i den neste perioden for kommunedelplan landbruk. Temaene har konkrete mål med tilhørende strategier og tiltak. Kommunen mener at disse er viktig for utviklingen av landbruket der utnyttelsen av arealene skal ligge til rette for økt matproduksjon og tømmerproduksjon, gode naturopplevelser, bedre miljø- og klimahensyn og bedre folkehelse.

De seks temaene er:

- Matproduksjon
- Næringsutvikling innenfor landbruket
- Kulturlandskap og kulturminner
- Klima, energi og forurensning
- Friluftsliv og folkehelse
- Beredskapsplan landbruk



Foto 3: Bente Lise Dagenborg

4 Utfordringer, mål og satsningsområder

4.1 Matproduksjon

Meld. St. 9 (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken vektlegger behovet for at matproduksjonen økes i tråd med befolkningsveksten. Det er fortsatt bred politisk enighet om hovedmålene. De tre viktigste forutsetningene for nasjonal matvaresikkerhet er som følger:

- Kontinuerlig matproduksjon
- Ivaretagelse av produksjonsgrunnlaget
- Et velfungerende handelssystem.

Regjeringen la 30. mai 2015 fram sitt forslag til Stortinget om en nasjonal jordvernstrategi.

Regjeringen skriver at jordvern ikke er en særinteresse, men en samfunnssak. Regjeringen viser til at beslutninger om omdisponering av dyrka og dyrkbart areal i all hovedsak tas gjennom planprosesser etter plan- og bygningsloven og at det er kommunene som i dag har hovedansvaret for disse beslutningene.

Utgangspunktet for jordbruksproduksjon i Norge er mer utfordrende enn i mange andre land. Det er en kort vekstsesong, kaldt klima og spredte landbruksarealer. Dette er faktorer som gjør landbruksmeldingens mål om 20 % økning i matproduksjonen, på 20 år, utfordrende å nå. Det tar 2000 år for naturen å lage 10 cm matjord.

Jordvern knytter seg til arbeidet med å sikre jordbruksarealet for varig framtidig matproduksjon og i størst mulig grad unngå at matjord omdisponeres og tas i bruk til andre formål. Jordbruket i Rælingen har med sitt gode klima og gode produksjonsarealer, noe av det beste i landet, et ansvar for å møte dette nasjonale behovet gjennom en kontinuerlig matproduksjon og ivaretagelse av produksjonsgrunnlaget. Rælingen-landbruket er bynært jord- og skogbruk, med stadig økende befolkningstetthet som presser på for utbygging av boliger, næringsområder og infrastruktur.

Rælingens kommuneplan 2014–2025 legger vekt på at landbruket skal sikre dagens befolkning og fremtidige generasjoner tilgang til nok og trygg mat. «Grønn strek» sikrer jordvernet og er svært viktig bidrag for å kunne opprettholde og øke matproduksjonen i Norge. Gjennom planlegging bidrar Rælingen kommune på denne måten til å ta vare på de knappe jordressursene i Norge som er egnet til matproduksjon.



Foto 4: Bente Lise Dagenborg

Også fradeling av areal fra eksisterende driftsenheter, bidrar til nedbygging av jord med høy kvalitet. Rælingen kommune vil føre en restriktiv praksis og i størst mulig grad unngå at grunneierne selv bidrar til å omdisponere eget jordbruksareal til andre formål.

Utviklingen i Rælingen har imidlertid de siste tiårene vært at aktive bønder avvikler driften, og selger/leier ut arealene til andre. Det er indikasjoner på at større driftsenheter resulterer i mindre effektiv utnyttelse av landbruksarealene i kommunen. Landbruksjord skal imidlertid holdes i hevd, også ved bortleie.

Rælingen er en husdyrkommune. De ubrukte ressursene som ligger i utmarka er et bra grunnlag for å øke antallet husdyr i kommunen og dermed bidrar til økt matproduksjon.

I et samfunn med høyt lønns- og sysselsettingsnivå, er en av de største utfordringene framover å rekruttere kompetent ungdom som kan utnytte mangfoldet av ressurser. Overføring av praktisk kunnskap om dyrking av jorda og matproduksjon er svært viktig for nasjonal matvaresikkerheten i framtida. I barnehage og grunnskole stimuleres nysgjerrigheten og for interessen for bruk av naturressurser og matproduksjon kan utvikle seg. Rælingen kommune som landbrukskommune har

et ansvar for å bidra til at kunnskap om forvaltning av natur, ressurser og matproduksjon integreres i undervisningen og aktiviteter.

Forskere ved Norges Miljø- og Biovitenskaplige Universitet (NMBU) peker på store utfordringer for jordbruket knyttet til de prediksjoner om utviklingen av klimaet de neste tiårene. Økte temperaturer vil gi lengre veksttid enn i dag, men med samme lengde på lysdagene som i dag. Dette kan bli utfordring til plante sortene vi må bruke i framtida. Økte temperaturer kan også gi utfordringer med mer ugras, økt mengde skadedyr og større utfordringer med sykdommer på plantevekster. Økte nedbørsmengder gir med vanninnhold i jorda og fører til mer utvasking av matjord og tap av næringsstoffer til plantene. Dette gir større utfordringer med drenering av jordbruksjorda. Drenering bidrar til større avlinger i nedbørsrike år eller på areal som er utsatt for dårlig jordstruktur som forårsakes av mye fuktighet i jorda og ødelagt jordstruktur. Rælingen kommune vil derfor stimulere til økning i drenering av jordbruksarealene.

I Øyeren er jordbruksarealene på øyene stadig truet av erosjon, særlig Årnestangen. Regulering av vannstanden i Øyeren har særlig betydning for dette.

For å oppnå økt matproduksjon på de arealene vi har i dag, peker forskere ved NMBU til følgende utfordringer:

- Øke omfanget av matkorndyrkingen betydelig
- Bedre utnyttelse av dyrkede arealer
- Bedre utnyttelse av utmarksarealene

Det var i 2014 fire melkeprodusenter og to kjøttfeprodusenter, i tillegg til fem besetninger med småfe. Beitedyr utnytter grasarealer som ellers ikke er godt egnet til kornproduksjon. Ved økt bruk av raver, gjengrodde beiter og utmark- og skogsbeiter til beitedyr åpner det opp for mer effektiv utnyttelse av fulldyrket jord til andre formål. Rælingen kommune vil stimulere til hold av beitedyr gjennom tildeling av midler fra ordningen Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL).

Rælingen kommune har ved å regulere utbyggingsområder med begrensninger gitt i kart ved «Grønn strek», gitt klare føringer for utvikling av bolig- og næringsområder. Gjennom kommunale planprosesser etter plan- og bygningsloven ivaretas landbruksarealene. Kommunen har også ansvar for å behandle saker etter jordloven og jord- og konsesjonsloven hvor vedtak har betydning for framtidig arealdisponering og driftsmessige forhold på det enkelte bruk. SMIL forvaltes av kommunen og en strategi ligger til grunn for prioriteringene.

Styrke oppmerksomheten innenfor naturfagene i grunnskolen og utvikle et samarbeid mellom skolene og landbruket der Inn på tunet, naturlige skolesekken og miljølære kan være arenaer for utvikling av kunnskap og kompetanse knyttet matproduksjon for forvaltning av naturressurser.



Foto 5: Bente Lise Dagenborg

HOVEDMÅL 4.1: Øke matproduksjonen i Rælingen i takt med befolkningsveksten i landet

DELMÅL 4.1 A: Sikre et sterkt jordvern

TILTAK:

- I. Sikre jordbruksarealet til matproduksjon gjennom strategien om Grønn strek og fastholde kommuneplanens vedtatte arealformål.
- II. Gjennomføre en streng praktisering av jordloven og unngå fradeling eller omdisponering av jordbrukets egne arealer.
- III. I reguleringsprosesser vurdere muligheten til å kunne etablere erstatningsareal for dyrket areal som går ut som landbruksformål.

DELMÅL 4.1 B: Tilrettelegge for bedre utnyttelse av ressursene i utmarka

TILTAK:

- IV. Kartlegge mulige arealer i utmarka, som gamle havnehager og strandsoner langs Øyeren og Nitelva, som kan brukes til husdyrbeite.
- V. Veilede om utarbeidelse av skjøtselsplaner til gjenåpning av gamle beiter og oppfordring til å søke tilskudd til rydding og inngjerding i utmarka.

DELMÅL 4.1 C: Øke kompetansen og rekruttering til landbruket

TILTAK:

- VI. Utvikle et samarbeidsprosjekt mellom barn og unge, skolen og landbruket om urbant landbruk.
- VII. Utredning om praktisk skogforvaltning i skolesektor i kommunen.

DELMÅL 4.1 D: Gjøre arealer mer produktive

TILTAK:

- VIII. Sikre at eid og leid areal holdes i hevd ved å følge opp driveplikten.
- IX. Gjennom veiledning, formidling av ny kunnskap og oppfordring til å søke tilskudd øke innsatsen på dreneringstiltak.

4.2 Næringsutvikling innenfor landbruket

Meld. St. 31 (2014-2015) Garden som ressurs – marknaden som mål – Vekst og gründerskap innan landbruksbaserte næringer, viser hvordan potensialet fra økt verdiskaping innen de landbruksbaserte næringene utenom tradisjonelt jord- og skogbruk kan utløses. Meldinga trekker fram eksempler innen mat og drikke, landbruks- og utmarksbasert reiseliv, gården som arena for velferdstjenester m.v.

Rælingenbonden er i en særstilling når det gjelder å drive landbruk nært det største markedet i Norge, i Oslo og Akershus med sine nær en millioner innbyggere. Dette gir et fortrinn mange bønder ellers i landet ikke har, nærhet til kunden.

Å disponere arealer med ulike ressurser gir mange muligheter. Nye måter å inkludere samfunnet i tradisjonell eller utradisjonell landbruksnæring bør styrkes. Gjennom for eksempel Bygdeutviklingsmidler (BU-midler) kan kommunen bistå bønder til å søke støtte til produktutvikling og produksjonsoppstart.

Samtidig som Rælingens landbruk ligger nært markedet, er det likevel en lengre vei å gå m.h.t. til omsetning og inntjening. Kommunen mener derfor at et felles grep der kommunene på Romerike samarbeider om strategi for å løfte landbruket som småskalaprodusenter innen matproduksjon og turisme, er helt nødvendig.

I Rælingen kommunes kommuneplan inngår tjenesteutvikling i en av de tre tematiske hovedområdene. Rælingen kommune er førstelinjetjenesten for landbruksnæringa i kommunen. Dette består av rådgivning, finansieringstjeneste, formidling av kontakt til virkemiddelapparatet ellers (for eksempel Innovasjon Norge), og mobilisering av ressurser for økt verdiskaping lokalt. Kommunene er en viktig aktør for mobilisering av næringsutvikling lokalt.



Foto 6: RKL

HOVEDMÅL 4.2: Flere nye landbruksbaserte næringer på gårdene i Rælingen

4.2.1 Småskala matproduksjon og turisme

Nærheten til matprodusenten har fått en større oppmerksomhet de siste årene. Økt forståelse for produktkvalitet, råvarer og miljøfokus har gjort konsumentene mer bevisste i sitt valg. Bondens marked er ett av flere tiltak som fører bonden nærmere forbrukeren.

Med fokus på småskala matproduksjon åpnes det opp for lokal forankring og spesialiteter utenom konsummarkedet. Det kan være utfordrende å finne sitt marked, markedsføring og logistikk, men det er også positive sider som muligheter for å ta ut en merpris sammenlignet med masseproduksjon når mellomleddene blir færre eller fjernes helt. I tillegg er direktekontakten med kunden, med gode tilbakemeldinger mye verdt for mange produsenter.

Handelsplasser som for eksempel Oslo og Rælingen, har oppstått som følge av behovet for møteplasser mellom produsent og forbruker. Lokal forankring, kortreiste varer, direktekontakten med produsent kan gi større tillit til produktet, dette er elementer rundt varene som mange etter hvert legger ekstra vekt på. Med sin nærhet til stor befolkning og sine ressurser, har landbruket i Rælingen mulighet til å utvikle næringen i tråd med befolkningens behov. Rælingen er dessuten i en særstilling nasjonalt, med hele 37,4 % av jordbruksarealet som økologisk drevet jordbruk. Matproduksjon med grunnlag i Rælingens kulturelle identitet kan øke nysgjerrigheten og interessen for lokalprodusert mat. Et tiltak kan være å finne en felles omsetningsvei for produkter og tjenester fra Rælingen og det vil være naturlig å se Rælingens muligheter i sammenheng med resten av Romerike knyttet opp til befolkningen i hovedstadsområdet.

Å skape produkter og opplevelser som inviterer til å oppleve landbruket og kulturlandskapet i Rælingen kan bli en næringsvei for enkelte. Gårdskafé/gårdsbutikk og andelslandbruk vokser fram i mange bynære områder. Honning og andre småskalaprodukter gir økt interesse for lokale produkter, samtidig som at eksempelvis birøkt har positive effekter på avlingsøkning for bønder med blomstrende avlinger. Andelslandbruket gir rom for bonden å utvikle gården for samarbeid med forbrukeren, gjennom arbeidsfordeling, foredling og salg.

Turisme basert på kommunens tilknytning til Østmarka og Øyeren er naturlig. Skjøtsel er nødvendig for å øke menneskers oppmerksomhet på landskapet rundt seg, og Rælingens kulturlandskap må gjøres mer tilgjengelig. Å åpne for sikt mot Nitelva og Øyeren er viktig for å underbygge kommunens strategi om fokus på vannet. Å åpne sikten i landskapet fra bilveien, gir økt bevissthet til landskapsperlene. Å gjøre landskapet mer tilgjengelig for vår viktigste sans, synet, må være et mål for å øke naturopplevelsene, og på sikt turismen, i Rælingen.

Gjennom utendørsaktiviteter blir naturopplevelsen særlig stimulert ved bruk av sanser; synet, hørselen og lukten. Lukten av skog og lyden av summende insekter en sommerdag, er eksempler på inntrykk man bærer med seg hele livet. Rælingen, trivselskommunen med nærhet til Østmarka og Øyeren, legger til rette for økt næringsrettet virksomhet i landskapet, og i LNF-områdene spesielt. Kommunen er geografisk knyttet til det mest befolkningstette området i landet, og kan by på store naturarealer tett på storbyen. Opplevelser knyttet til Østmarka og Øyeren er Rælingens klare fortrinn sammenlignet med flere andre tilgrensede kommuner. Rælingen kommunen vil tilrettelegge for økt næringsvirksomhet knyttet til landbruket som styrker innbyggernes bruk av landskapet, og øker besøket til kommunen av mennesker som ønsker å oppleve Rælingens naturkvaliteter.

Fisketurisme langs Øyeren og Nitelva er attraksjoner som kan øke oppmerksomheten rettet mot Rælingen, både fra kommunens egen befolkning og tilreisende turister. Salg av fiskerettigheter for grunneiere kan styrke bondens næringsvei, samtidig som det vil styrke muligheten for økt turisme og andre synergieffekter av økt besøk til kommunen.

Besøksgårder er positivt for barn og unges læringsmuligheter der de får sitt møte med den moderne matproduksjonen. De lærer hvor maten kommer fra, om biologiske- og økologiske prinsipper, omsorg for dyr og planter, samt forvaltning av ressurser i et lengre perspektiv. Besøksgårdene er ofte innbyggernes «kikkhull» inn til dagens landbruk, og øker forståelsen for de utfordringene som er knyttet til matproduksjon i et av Norges viktigste og mest produktive jordbruksområder.



Foto 7: Bente Lise Dagenborg

Skogen som arena for events som eks. teambuilding i form av klatring, fiske, turer og sportsaktiviteter er noe som har potensiale i Rælingen. Aktiviteter som dette vil styrke tilhørigheten ved at det samler mennesker til felles aktiviteter lokalt i kommunen. Med gården som samlingsplass eller bruk av gårdens naturlige ressurser kan det være nyskapende aktivitet til et gode for Rælingens innbyggere.

Kommunen ønsker at bygninger i landbruket skal brukes i næring. I kommunestyrevedtak 16.11.16 bes det om at det tillates også annen bruk av låver og uthus enn til jord- og skogbruk, for eksempel utleie av lagerplass. Kommunestyret ber om at det tas inn ved neste rullering av kommuneplanen.

DELMÅL 4.2 A: Kommunen skal legge til rette for utvikling av småskala- og spesialitetsprodukter som gir økt næringsvirksomhet

TILTAK:

- I. Kommunen skal inkludere landbruket i sitt strategiske arbeid med næringsutvikling og gründervirksomhet i Rælingen.
- II. Gjennom prosjektet Mulighetenes arena i region Nordre-Øyeren integrere natur – og kulturminneverdier, herunder Nordre Øyeren og Østmarka, som en del av grunnlaget for næringsutvikling for landbruk og reiseliv.

DELMÅL 4.2 B: Skape grunnlag for at mat fra Rælingen kan markedsføres gjennom et initiativ for en felles markedsføring i regionen.

TILTAK:

- III. Kommunen skal bidra med seminar/kurs for interesserte bønder/foredlere.
- IV. Kommunen skal veilede i veien fra idé til produkt, mht. støtteordninger og egnede rådgivningsorgan.

DELMÅL 4.2 C: Kommunen skal stimulere til økt besøk av turister, også lokalbefolkning, knyttet til opplevelser i Rælingens kultur- og naturlandskap fra Østmarka til Øyeren og sikre kobling mellom landbruk, natur- og kulturminneverdier

TILTAK:

- V. Kommunen skal stimulere til åpning av landskapet ved hjelp av kulturlandskapstiltak via eksisterende tilskuddsordninger.
- VI. Kommunen skal avveie ulike hensyn og bidra til løsninger for næring knyttet til landbruk og turisme, som eks. overnatting og aktiviteter, ved ny bruk av landbruksbygninger og fritidsboliger knyttet til landbrukseiendommer.

4.2.2 Landbruket som en produsent av sosiale og medmenneskelige verdier

Rælingens kommuneplan 2014–2025 fastslår at det å tilrettelegge for at mennesker ikke faller ut av arbeidslivet, nye arbeidsplasser i lokalmiljøene og tilby meningsfulle aktiviteter for de menneskene som ikke mestrer skole eller arbeid. Mestring og læring er nøkkelord for å oppnå kommunens mål på dette området. Kommunen kan bidra til å øke tiltakskapasiteten for dette knyttet til landbruk lokalt.

Landbruket har blitt en arena som har gjort at grupper med særskilte behov kan få nye erfaringer og oppleve mestringsfølelse og læring, utenfor den hverdagen de fleste lever i til daglig. Det å dyrke, gi omsorg og skape produkter gir synlige resultater. Omgang med planter og dyr gir bedre forståelse for biologi og kan skape glede og gi følelsen av å mestre hverdagen på en ny måte. Utfordringer med å bygge eller reparere gjenstander er daglige situasjoner i landbruket, og mange kan trenge denne fysiske arbeidsformen for å fylle hverdagen sin med et meningsfylt innhold eller trening for å komme ut i arbeidslivet.

Grønn omsorg og Inn på tunet er tiltak som er spesielt utviklet med tanke på å gi nye erfaringer og knytte landbruk og samfunn tettere sammen gjennom sosiale interaksjoner. Det er mange ulike navn brukt for denne typen aktiviteter, felles for dem er at mestringsfølelsen er målet og landbruksarbeidet er midlet. Tilrettelegging for at flere kan delta i samfunnet med sine forutsetninger, er viktig for god samfunnsutvikling og livskvalitet for den enkelte.

Oppfølging innen skolen er viktig, for noen elever er teoriundervisningen vanskelig tilgjengelig. Mer praktisk tilrettelegging og det å lære teori gjennom å gjøre, er en god løsning for mange. Det er viktig for en høy deltagelse i arbeidslivet, at man som barn/ungdom føler at man mestrer ulike fag og får glede av å lære. Landbruket i Rælingen har mange ulike driftsformer, og flere av disse kan passe godt i kombinasjon med tilrettelagt opplæring med praksis. Samarbeid om husdyrhold som hest, storfe og sau kan gi mange unge sosial trening og ansvar. Hest for eks. har spesielle egenskaper som gjør den egnet til helsefremmede arbeid og hesten kan inngå i ulike aktiviteter som terapi, arbeidstrening, læringsarena, ridesport for personer med nedsatt funksjonsevne og som videre utdanning.

Hestenæringen er godt representert på Hektner, Nordhagan, Holt og Nordby. På noen gårder satses det også på terapiridning.

Det finnes allerede noen tiltak i kommunen der landbruket tilbyr tilrettelagte praksismiljøer/læringsmiljøer. Gjennom å ha kjennskap til og formidle kunnskap og behov skal kommunen gi råd til de som ønsker å tilby «grønn omsorg» eller «Inn på tunet». Dette er en god nøkkel for å åpne opp for tiltak som styrker muligheten for flere arbeidsplasser i kommunen og på gården.



Foto 8: Bente Lise Dagenborg

DELMÅL 4.2 D Kommunen skal bidra til partnerskap mellom kommunen og landbruket innen helse, skole og omsorg for å utvikle hensiktsmessige arenaer for hele befolkningen.

TILTAK:

- I. Kommunen skal legge til rette for å etablere tjenester innen «grønn omsorg».

4.2.3 Urbant landbruk

Ved økt bosetting i kommunen vil stadig flere kunne melde ønsker om å disponere et grønt areal til formålet å dyrke sin egen mat. En parsellhagedyrker leier eller låner et jordstykke på et større areal som en deler med andre. Parsellhagedyrker knyttes gjerne til byene, men med mer urbane boområder med blokkbebyggelse og små hustomter, vil landbruksarealer i bynære områder være aktuelle arealer for parsellhagedyrking. Parsellhager bør fortrinnsvis ikke legges i områder godt egnet for korndyrking, men arealer som av forskjellige årsaker ikke inngår i aktivt jordbruk bør kunne vurderes lagt til parsellhage forutsatt at det ikke innebærer ingen opparbeiding av ny infrastruktur.

Grønne tak – eller takhager, er et begrep som brer om seg i byer og tettsteder med større utbygging. Det er to aspekter ved dette, den ene formen der man driver mer intensivt med dyrking på taket, den andre mer ekstensivt med et grønt tak som fordrøyer vann, fungerer som takisolasjon, avkjøling og luftrensing. Det kan leses mer om dette i rapporten «Urbant landbruk – Bærekraftig, synlig og verdsatt» av Fylkesmannannen i Oslo og Akershus, Landbruksavdelingen (rapport nr. 1/2014).

TILTAK:

- I. Rælingen kommune skal i utbyggingsprosjekter inkludere muligheter for urbant landbruk / andelslandbruk.
- II. Kommunen skal også aktivt bidra med kunnskap om urbant og bynært landbruk, for grunneiere som ønsker å ta initiativ til andelslandbruk, parsellhager eller andre former for hagebruk.



Foto 9: Bente Lise Dagenborg

4.3 Kulturlandskap og kulturminner

Et levende kulturlandskap har betydning for både estetikk, folkehelse og biologisk mangfold. Landbruket og kulturlandskapet er knyttet uløselig sammen.

Gjennom tusener av år har menneskene før oss formet kulturlandskapet, og fortsatt er det i stadig endring. Det biologiske mangfoldet er blant annet et resultat av jordbrukets ulike driftsformer opp igjennom tidene. Færre beitende husdyr i landskapet gir mer gjengroing. Skogstrær og –planter gjør sin innmarsj mot det som har vært fulldyrket jord eller beiteenger. Mange er opptatt av å beholde et åpent landskap og på den måten bevare deler av det historiske landskapet. Vel 30 % av de truede artene på den nasjonale rødlista er knyttet til jordbrukets kulturlandskap. Gjengroing truer også vårt matproduksjonsgrunnlag fordi mindre oppdyrkede arealer eller beiteenger gror til og resultatet blir da mindre matproduserende areal.

Levende landskap, dyr, planter og menneskers interaksjoner med disse, er verdifulle opplevelser som det vanskelig kan festes en pris til i kroner. Forståelsen av biologi som fag starter med de første erfaringene vi gjør som barn i møte med dyr og planter. Til syvende og sist er det landskapet vi omgir oss med, som er grunnlaget for livet vårt; maten vi spiser, vår identitet, opplevelser, bostedet vårt og det gir ringvirkninger i form av å generere flere andre arbeidsplasser.

Rælingen har unike miljøkvaliteter og viktige områder er vernet etter naturmangfoldloven, som Nordre Øyeren og Ramstadslottet i Østmarka. Nordre Øyeren er Nord-Europas største innlandsdelta store deler av våtmarksområdet er vernet som naturreservat. Området er et av Norges største og mest artsrike naturreservat. På bakgrunn av Nordre Øyerens særlig viktige betydning for trekkfugler av nasjonal og internasjonal verdi, ble reservatet utpekt som Ramsarområde i 1985. Gjennom tidligere tiders frakt av tømmer på Øyeren og bruk av lokale sager basert på vannkraft Østmarkas elver, er Rælingens kulturhistorie nært knyttet til lensemuseet på Fetsund. Øyeren som vannvei, med våtmarksområder og fiskeressurser, er også viktig som ressurs for næring og kultur i Rælingen. I Akershus fylkeskommunes forstudie som omhandlet videreutvikling av Fetsund lenser og Nordre Øyeren fra 2013, så nærmere på mulighetene for å løfte fram området med hensyn til det potensialet dette har for utvikling for berørte kommuner. Rælingen kommune deltok i dette arbeidet.

Rælingen kommune vil samarbeide videre med berørte interesser om forvaltnings- og næringslivstiltak med utgangspunkt i de nasjonalt, men også internasjonalt, viktige verneverdiene i Nordre Øyeren. Landbruket er en viktig aktør knyttet til forvaltningen av verneverdiene og kan utvikle næring basert på disse. Fuglekikking er for eksempel en stor aktivitet globalt. Landbruket med sin natur og kultur er en viktig bidragsyter som støtter oppunder den vedtatt kommuneplanens visjon. Rælingen har et særegent landskap med ulendt terreng og raviner der Øyeren, det aktive jordbruket samt Østmarkas åsrygger preger landskapsrommet. Viktige landskapsområder bør gis ekstra oppmerksomhet og beskyttes mot utbygging. Rælingen kommune har et særlig ansvar for å forvalte kulturlandskapet i en tid der presset av en voksende hovedstad med dets forsteder utvides gjennom tilflytting, vekst og økt næringsvirksomhet. Østmarka er et viktig rekreasjonsområde for både hovedstadsområdets befolkning og selvsagt Rælingens innbyggere der markaloven legger premisser for forvaltningen av området. Viktige naturområder i Rælingen er vernet etter naturmangfoldloven der landbruket inngår som en del av landskaps- og verneverdiene.



Foto 10: Regionkontor Landbruk

Mange av kulturminnene i kommunen finnes i landbruksområdene. Det er viktig å bidra til å sikre at disse kulturminnene blir ivaretatt og skjøttet. Kulturminner fra før 1537 (reformasjonen) er automatisk fredet og er ofte å finne på landbruksarealer. Bygninger som ikke lenger i bruk, kan føre til forfall og dette er en utfordring for forvaltning av landskapet. Alternativ bruk kan bidra til å ta vare på bygningsmassen, men må ikke være til hinder for hensiktsmessige drifts- og eierforhold i landbruket. Det kan også være hensiktsmessig at bygninger som er i forfall, kan rives.

Eksempler på viktige kulturlandskap, kulturminner og biologisk mangfold i Rælingen er:

- Årnestangen og Rælingsøya
- Kulturlandskapet langs Nitelva og Øyeren
- Gamle hamnehager og slåtteenger
- Gamle plasser og setrer i Marka
- «Eventyrskoger» og nærskoget/hundremeterskoget og randsonen mellom skogen og jordbruksområdene
- Ravinelandskap

Turløyper og økt ferdsel ned mot Øyeren og Nitelva

- Ski
- Sykkel
- Gå
- Ridestier / flerbruksstier

HOVEDMÅL 4.3: Åpne kulturlandskapet for friluftsliv og naturopplevelser

DELMÅL 4.3 A: Kommunen skal ha et levende og åpent kulturlandskap der natur- og kulturminneverdier ivaretas

Tiltak:

- Økt stimulering til skjøtsel av kulturlandskapet ved beiting, slått og rydding av kratt, gjennom tildeling av eksisterende tilskuddsordninger.
- Kommunen skal støtte opp om frivillig arbeid for rydding/beiting rundt kulturminner i landbrukets kulturlandskap.
- Kommunen skal stimulere til rydding av siktlinjer fra bilvei ut i kulturlandskapet og særlig til rydding av siktlinjer ut i Nitelva og Øyeren.
- Ivareta Rælingens særpregede landskap med raviner. Kartlegge ravinelandskapet for bedre sikring av kunnskapsgrunnlaget.

4.4 Klima, energi og forurensning

Rælingen kommune skal bidra til å nå nasjonale og regionale klimamål for å redusere klimagassutslipp og energiforbruk. Kommunen skal også være forberedt på de endringene et endret klima vil medføre. Landbruket i Rælingen forvalter arealer med betydning for klimaregnskapet med opptak av karbon, men også gjennom utslipp i forbindelse med avrenning, klimautslipp og karbonopptak bør synliggjøres, sammen med aktuelle tiltak. Skogens reelle og potensielle karbonopptak bør beregnes og det bør utarbeides kart som illustrerer dette.

Jordbruket står for 8,7 % av Norges utslipp av klimagasser. Omtrent 3 % av Rælingen kommunes samlede klimagassutslipp kommer fra jordbruket. Samtidig utgjør skog og jord viktige karbonlagre. Skogressursene er en viktig kilde til produksjon av trematerialer som erstatter mer klimabelastende materiale og som viktig kilde til fornybar energi.

HOVEDMÅL 4.4: Stimulere til bevissthet rundt, og legge til rette for at landbruket i kommunen kan opprettholde og utvikle produksjonen med en klimavennlig driftsform. Stimulere til effektive forurensningstiltak for renere vassdrag i Rælingen.

4.4.1 Skogbruk

Rælingen kommune er blant de mindre skogkommuner i Akershus. Skogbruket i Rælingen er en viktig forvalter av fornybare ressurser og store miljø- og friluftslivverdier. Skogen ligger i Østmarka og har en betydelig rekreasjonsverdi for befolkningen i Oslo-området. Det meste av skogen i Rælingen blir drevet som tradisjonelt skogbruk i kombinasjon med jord- og husdyrbruk.

Tilveksten i skogen i Rælingen utgjør ca 22 500 tonn CO₂/år. Tilveksten er dynamisk, og vil være påvirket av hogstklassefordeling og skogkultur. Trærnes evne til å binde CO₂ er størst i produksjonsfasen (hogstklasse 3-4), og avtar i eldre skog. For å øke CO₂-opptaket, forutsettes det at hvert enkelt skogbestand skjøttes optimalt gjennom hele omløpet. Økt plantetetthet, økt omløpstid og gjødsling av skog er tiltak som øker skogens CO₂-opptak direkte i form av økt biomasse. Tynning og bruk av bioenergi vil ha mindre effekt på skogens CO₂-opptak, men vil ha positiv klimaeffekt forutsatt at skogsvirket som tas ut erstatter fossile energikilder. Skogbruket er forpliktet til å utvise en rekke miljøhensyn, både med hensyn til friluftsliv og til ivaretagelse av biologisk mangfold. Markaloven regulerer ikke skogbruk, men legger til grunn skogarealenes betydning for særlig rekreasjonsverdiene. Svært intensiv skogskjøtsel og utnyttelse av skogarealene vil kunne komme i konflikt med hensynet til miljø og friluftsliv.

Det er nylig lagt fram et utkast til Strategisk plan for skogbruket i Oslo og Akershus 2016 – 2019 i regi av Fylkesmannen og fylkeskommunene Akershus og Oslo. Rælingen kommune har i sin høringsuttalelse tatt planen til orientering, og vedtatt at kommunen vil følge opp strategiplanen innenfor kommunens til enhver tid gjeldende økonomiske rammer. Planens hovedmål er: «Et bærekraftig og effektivt skogbruk i regionen skal gi grunnlag for å øke bruken av tre og gi viktige bidrag til løsning av klimautfordringene.» Satsingsområdene retter seg mot trebruk, infrastruktur, skogproduksjon og skogens øvrige samfunnsverdier. Skogkultur i form av ungsogpleie og tynning er viktige virkemidler for å bidra til at treproduksjon får optimal vekst.

Jorda har et stort karbonlager og de vanlige skogbrukstiltakene som tilrettelegging for foryngelse, ungsogpleie, tynninger og foryngelseshogster, samt bygging og vedlikehold av veier, som er med på å øke dette karbonlageret, blir dermed viktige for å bygge opp og å utnytte skogressursene i en klimasammenheng. Det samme er bruk av tre i bygg og konstruksjoner. Samtidig må en finne gode avveinger mellom aktivt skogbruk og hensyn til naturmangfoldet og friluftslivet.



Foto 11: Regionkontor landbruk

DELMÅL 4.4 A: Kommunen skal opprettholde karbonlageret i skogen gjennom aktiv, bærekraftig skogpolitikk

Tiltak:

- I. Ved tiltak/utbygging som berører skog skal hensynet til skogens bonitet synliggjøres og vurderes mot øvrige hensyn.
- II. Informere om foryngelsesplikten og oppfordre til tette foryngelser ved behandling av hogstmeldinger. Gjennomføre prosjekter og drive oppsøkende virksomhet for økt ungsogpleie og plantetetthet.
- III. Det skal foreligge en vurdering om tre egner seg som byggemateriale i prosjektet ved alle kommunens nybygg. Vurderingen skal gjøres i miljøprogram for bygg- og anleggsprosjekter.

4.4.2 Jordbruk

Jorda har et stort karbonlager. Tiltak som øker karbonlagring i jordbruksjord og reduserer klimagassutslipp er viktig. Grøfting og drenering bidrar for eksempel til mindre utslipp av lystgass i atmosfæren. Økt kunnskap om bærekraftig jordbruk gjennom god agronomi, er viktig.

DELMÅL 4.4 B: Bevisstgjøre aktører i landbruket på klimagevinsten ved ulike driftsmetoder og oppfordre og informere om muligheter og støtteordninger knyttet til dette

Tiltak:

- I. Kommunen skal informere om fordelene ved, og oppfordre bønder til å søke på støtteordninger til tiltak som gir klimagevinst, gjennom kommunes og Regionkontor landbruk sine nettsider.
- II. Bygge kunnskapen om kompostering og miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel.

4.4.3 Fornybar energi

Bioenergi i form av vedproduksjon har lange tradisjoner. Gårdsvarmeanlegg basert på bioenergi kan også være aktuelt på enkelte gårdsbruk og nærliggende bebyggelse og har vært et prioritert område innenfor den nasjonale klimapolitikken. Behandling av husdyrgjødsel i biogassanlegg reduserer utslipp av klimagassen metan.

DELMÅL 4.4 C: Rælingen skal ha bærekraftig energiproduksjon i landbruket.

Tiltak:

- I. Kommunen skal gi veiledning om grunnlag for bioenergiltak basert på landbrukets ressurser.

4.4.4 Forurensning

Øvre del av Rælingen ned til Årnestangen drenerer til vannområdet Leira-Nitelva, mens nedre del drenerer til vannområdet Øyeren. Forurensningskildene til vassdrag i kommunen er i hovedsak kommunalt avløp, avrenning fra jordbruk, avløpsvann fra private avløpsanlegg og overvann. Miljøtilstanden i Nordbyåa er klassifisert som god. Tilstanden i Byåa er klassifisert som moderat. Tilstanden i Ramstadbekken og Grinibekken er klassifisert som dårlig. Tilstanden i tilløpsbekkene til Svellet har ikke klassifisert miljøtilstand.

I henhold til EUs vanndirektiv er målet at alle vassdrag skal oppnå god økologisk og kjemisk status innen 2021. For å oppnå dette målet må det gjennomføres tiltak innenfor alle sektorer som påvirker vannmiljø. Innenfor jordbruket er det blant annet aktuelt med tiltak som redusert eller utsatt jordarbeiding, grasdekte vegetasjonssoner mellom jorder og vassdrag, anlegge fangdammer og vedlikeholde hydroteknisk anlegg for å håndtering av overflatevann. En god grøftetilstand på dyrka areal er god agromoni, og bidrar også til å minske overflateavrenning og erosjon.

I skogbruket er det også nødvendig å begrense avrenning av næringsstoffer fra skogbruket. Dette følges opp ved blant annet å spare kantsoner mot vann og vassdrag ved hogst, begrense erosjon ved veibygging og terrengstransport.

DELMÅL 4.4 D: Vannkvaliteten i vassdragene skal ligge innenfor tiltaksklasse I og II – jf. EUs vanndirektiv.

Tiltak:

- I. Kommunen skal ha en beredskapsplan knyttet til ekstremvær forårsaket av klimaendringer.
 - Beredskapsplan landbruk. (kap. 4.6)
- II. Økt stimulering til utbedring av hydrotekniske anlegg for å hindre avrenning fra landbruket.



Foto 12: Bente Lise Dagenborg

4.5 Friluftsliv og folkehelse

Landbruket er bidragsyter for et aktivt friluftsliv i kommunen. Skogen og kulturlandskapet utgjør en viktig arena for friluftsliv og idrett. Landskapet med Østmarka og Øyeren gjør Rælingen ekstra spesiell og dette er vektlagt i gjeldende kommuneplan. Store deler av dette landskapet er LNF-områder der maten vår produseres og hvor det vakre landskapet er formet gjennom lang tids bruk.

Kommunen har ansvar for å legge til rette for at det kan etableres og opprettholdes løyper for gå-turer, ski, sykkel og ridning. Landbruksarealer er viktig for ferdsel i lokalmiljøet. Gårdsveier og skogsbilveier er anlagt for næringsrettet virksomhet, men de er også viktig for innbyggernes muligheter for friluftsliv nært vann og i skogen. Landbruket legger til rette ved å stille arealer til disposisjon for skiløyper vinterstid i samarbeid med frivillige initiativtakere. I noen tilfeller kan vinterskogsdrifter oppfattes som et problem, men det er her viktig med god kommunikasjon og informasjon, slik at man kan legge om løyper disse årene dette gjelder.

Det kan være utfordringer mellom friluftsliv og aktivt gårdsarbeid på enkelte gårdsveier. Et aktivt landbruk tett på bebyggelse medfører utfordringer som støv, støy og lukt. Økt forståelse skaper mer aksept, og kommunens rolle i dette kan være å bidra med informasjon som gjør at både innbyggerne og landbruksnæringen best mulig kan ta hensyn til hverandre.

Friluftsliv, jakt og sportsfiske kan gi muligheter for næringsutvikling for grunneier. Det samme gjelder opplevelse av natur og kulturminner der grunneier som guide naturlig kan høre sammen. Hestenæringen er viktig for flere gårder i Rælingen. Kommunen har i samarbeid med Østmarka ridestiforeningen, bondelagene og skogeierlagene i Rælingen og Lørenskog, og OOF utredet forslag til ridekart for Rælingen og Lørenskog. Prosjektet (2008 – 2009) utarbeidet også regler for hensyn som de ridende ved gårdene i Østmarka Ridestiforeningen ble oppfordret til å følge.

Kommunen vil sikre at landbrukets ulike muligheter basert på eiendommens ressurser inngår i en større samlet strategi for næringsutvikling i kommunen.

HOVEDMÅL 4.5: Tilrettelegge for økt bruk av friluftslivsområder i folkehelsearbeidet

DELMÅL 4.5 A: Kommunen skal være en brobygger mellom jord- og skogbruk som næring og friluftslivsinteresser og bidra til å tilrettelegge for økt bruk av friluftslivsområder for kommunens og regionens innbyggere.

Tiltak:

- I. Kommunen skal sammen med grunneiere tilrettelegge for økt bruk av Østmarka, i forståelse med aktiv skogsdrift.
- II. Kommunen skal i samarbeid med grunneierne, informere om landbruket og kulturlandskapet i forståelse med friluftaktiviteter.



Foto 13: Regionkontor Landbruk

4.6 Beredskapsplan landbruk

For å kunne håndtere eventuelle kriser i landbruket, er det utarbeidet en beredskapsplan for landbruk i Rælingen. En krise i landbruket er en hendelse som har potensial til å true landbruksverdier, og/eller landbrukets evne til å produsere mat.

Flere uønskede hendelser kan opptre som kriser for landbruket, men ikke nødvendigvis for resten av samfunnet.

Kriser i landbruket kan deles i tre kategorier:

- Kriser som påvirker landbruket på linje som resten av samfunnet. Disse krisene blir håndtert av andre deler av kommunens beredskapsplan.

- Kriser som i tillegg til å påvirke samfunnet generelt, også påvirker landbruket spesielt. Disse er inkludert i beredskapsplanen for landbruk dersom det forventes en kommunal håndtering av de landbruksrelaterte aspektene.
- Kriser som kun påvirker landbruket, men ikke resten av samfunnet. Disse er inkludert i beredskapsplanen for landbruk dersom det forventes en kommunal håndtering

Hendelsestypene det er fokusert på i gjeldende beredskapsplan er:

- Klimaskader på avling
- Radioaktiv forurensning
- Skadeugras (inkludert floghavre)
- Skogbrann
- Utbrudd av A-sykdommer på husdyr

HOVEDMÅL 4.6: Gjennomføre en god håndtering av kriser i landbruket

DELMÅL 4.6 A: Sikre god og løpende beredskapsplanlegging og risiko og sårbarhetsvurderinger.

Tiltak:

- I. Evaluere og gjennomgå landbrukets beredskapsarbeid årlig.
- II. Kommunen skal holde en oversikt over redskaper i landbruket som kan være til hjelp ved skogbrann i kommunen.



Foto 14: Bente Lise Dagenborg

5 Nærmere om overordnede mål og rammer

I denne oversikten framgår de ulike føringene på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå som ligger til grunn for Rælingen kommunes delplan landbruk.

Plan og bygningsloven

Formålsparagrafen til denne loven sier:

”Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.

Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser.

Byggesaksbehandling etter loven skal sikre at tiltak blir i samsvar med lov, forskrift og planvedtak. Det enkelte tiltak skal utføres forsvarlig.

Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.

Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstsvilkår og estetisk utforming av omgivelsene.”

Plan- og bygningsloven tar i formålsparagrafen opp flere av de samme hensynene som jordlova, med samfunnsmessig forvaltning og tanke på framtidige generasjoner. Loven tar også tydeligere for seg selve forvaltningsprinsippene som kommunen har ansvar for. Forvaltning på lokalplan er viktig for at beslutningene tas tettest mulig på der tiltakene utføres, lokalkunnskap om miljø, samfunnsbehov og geografisk tilhørighet er fordeler for dette. Samtidig har kommunen ansvar for å heve blikket over kortsiktige løsninger, planlegge og forvalte areal – og jordressursene for alle de generasjonene som kommer etter oss, som skal leve av og på det samme stedet som oss. Utbygging av veier, bygninger og annen samfunnsfortettende virksomhet medfører planering av jord, erosjon som følge av at overflatevannet ikke naturlig trenger ned i grunnen og fysisk fjerning av matjord. Alt dette er prosesser som helt eller delvis forhindrer mulighetene for å ta i bruk arealet til dyrking av mat på et senere tidspunkt.

Fortetting av bebyggelse rundt landbruk gir mange utfordringer. Konflikter oppstår lett som følge av lukt, støy og støv som medfølger normal landbruksdrift. Friluftsliv og skogbruk kan også være problematisk for enkelte i bynære strøk der kunnskapene om og forståelsen for tømmerproduksjon ikke er til stede. Mange opplever hogstmoden skog som en form for «urørt skog», og har mindre forståelse for at dette er siste fase i en produksjonsform som har stor nasjonal betydning for landets økonomi. Forvaltning etter Plan- og bygningsloven griper ofte inn i områder som også skal forvaltes etter Jordlova, så disse to lovene må ofte sees sammen for en helhetlig og god forvaltning for kommunens framtidige ressurser.

Jordlova

Jordlova fra 1995 har følgende formålsparagraf:

”Denne lova har til føremål å leggja tilhøva slik til rette at jordviddene i landet med skog og fjell og alt som høyrer til (arealressursane), kan verte brukt på den måten som er mest gagnleg for samfunnet og dei som har yrket sitt i landbruket.

Arealressursane bør disponerast på ein måte som gir ein tenleg, variert bruksstruktur ut frå samfunnsutviklinga i området og med hovudvekt på omsynet til busetjing, arbeid og driftsmessig gode løysingar.

Ein samfunnsgagnleg bruk inneber at ein tek omsyn til at ressursane skal disponerast ut frå framtidige generasjonar sine behov. Forvaltninga av arealressursane skal vera miljøforsvarleg og

mellom anna ta omsyn til vern om jordsmonnet som produksjonsfaktor og ta vare på areal og kulturlandskap som grunnlag for liv, helse og trivsel for menneske, dyr og planter.”

Dette betyr at dyrket og dyrkbar jord skal forvaltes ut fra et langsiktig og bærekraftig prinsipp med tanke på framtidige generasjoners behov. Samtidig skal det tas hensyn til samfunnets behov i nåtid og for utvikling. Kommunen er en av de viktigste forvalterne av jordressursene i forbindelse med § 9 Bruk av dyrka og dyrkbar jord, samt § 12 Deling. Kommunen skal være en uhildet part som legger de lange linjene til grunn for beslutninger. I mange tilfeller er kanskje dyrket jord som er lettest tilgjengelig for utbygging osv., men med tanke på målet i Landbruksmeldinga (st. meld 9 2011-2012) om å øke nasjonal matproduksjon med 20 % i takt med befolkningsutviklingen er det essensielt at arealet ikke vesentlig reduseres.



Foto 15: Bente Lise Dagenborg

Konsesjonsloven

Loven har til formål å regulere og kontrollere omsetningen av fast eiendom for å oppnå et effektivt vern om landbrukets produksjonsarealer og slike eier- og bruksforhold som er mest gagnlige for samfunnet, bl.a. for å tilgodese:

1. framtidige generasjoners behov.
2. landbruksnæringen.
3. behovet for utbyggingsgrunn.
4. hensynet til miljøet, allmenne naturverninteresser og friluftinteresser.
5. hensynet til bosettingen.

4.4 Andre lover

Kommunen er myndighet for å avgjøre konsesjonssøknader og søknader om fritak fra bo- og driveplikt. Kommunen skal forvalte virkemidlene i loven slik at lokale samfunnsbehov ivaretas innenfor rammene av nasjonal politikk. Rasjonell utforming av landbrukseiendommer, plassering og utforming av bolig- eller fritidstomter og forhold knyttet til kulturlandskapet er eksempler hvor kommunen har et handlingsrom og lokal forankring er av betydning.

Jordvern er et område hvor kommunen må ta et forsvarlig hensyn til nasjonale føringer, denne føringen er gitt i lovens formålsbestemmelse. Der det vises til at formålet med loven er bla. å oppnå et effektivt vern om landbrukets produksjonsarealer. Dette innebærer at kommunen skal ta hensyn til nasjonens behov for å kunne produsere mat selv også i framtida.

Skogbruksloven

Loven tar for seg næringsmessig utnyttelse av skogressursene med regler for miljøhensyn. Skogeier må forholde seg til kommunen som er skogbruksmyndighet i første instans. Dette innebærer at kommunen har ansvaret for å behandle saker etter skogbruksloven. Kommunen fører også tilsyn med at lovens bestemmelser overholdes.

De vanligste sakene kommunen behandler etter skogbruksloven er foryngelseshogst i marka, veier for skogbruksformål, bruk av skogfond, og fordeling av tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

Markaforskriften er hjemlet i skogbruksloven. Forskriften har bestemmelser om meldeplikt på foryngelseshogst, og gir kommunen mulighet til å sette vilkår utover bestemmelsene i Skogbrukslova. Skogbrukslova gir kommunen videre anledning til å innføre meldeplikt på foryngelseshogst utenfor Marka.



Foto 16: Regionkontor landbruk

Markaloven

Lov om naturområder i Oslo og nærliggende kommuner (markaloven) trådte i kraft 1. september 2009. Formålet med loven er å fremme og tilrettelegge for friluftsliv, naturopplevelse og idrett. Loven skal sikre Markas grenser og bevare et rikt og variert landskap og natur- og kulturmiljø med kulturminner. Markalovens virkeområde ligger i 19 kommuner, fordelt på fem fylker; Oslo, Akershus, Oppland, Buskerud og Østfold. Marka utgjør til sammen ca 1700 kvadratkilometer, der 1170 kvadratkilometer ligger i Oslo og Akershus.

I henhold til markaloven er bygge- og anleggstiltak forbudt i Marka. Loven omfatter ikke skogsdrift. Landbrukstiltak er unntatt fra byggeforbudet, men skal vurderes opp mot markalovens formål. Dette innebærer at for eksempel bygging av nye hytter eller hus, tilbygg på hytter, bygging av uthus, anleggelse av vegpartier som ikke er ledd i skogsdrift eller landbruk er forbudt.

Unntak fra byggeforbudet kan skje i form av konkrete dispensasjoner i den enkelte sak, eller som ordinær tillatelse, dersom tiltaket er i tråd med reguleringsplan eller kommuneplan som er stadfestet i henhold til markaloven

Det er den enkelte kommune som er førsteinstans i behandlingen av alle saker om bygge- og anleggstiltak etter markaloven. Alle søknader om tiltak skal dermed sendes direkte til den kommune som tiltaket ligger i. Kommunene kan gi tillatelser til tiltak som er i tråd med kommuneplan eller reguleringsplan som er stadfestet etter markaloven eller som ikke omfattes av loven (skogsdrift) eller av byggeforbudet (landbrukstiltak). Kommunen har fullmakt til å avslå en dispensasjon, men har ikke fullmakt til å gi tillatelse før Fylkesmannen i det aktuelle fylket og eventuelle andre direkte berørte statlige eller regionale myndigheter har blitt hørt i saken.

Dersom Fylkesmannen eller andre direkte berørte statlige eller regionale myndigheter ikke har innvendinger, kan kommunen gi tillatelse. Dersom en eller flere av ovennevnte høringsinstanser går imot at det gis tillatelse, skal Fylkesmannen i det aktuelle fylket fatte vedtak i saken. Fylkesmannens vedtak kan påklages til



Foto 17: Regionkontor Landbruk

Klima- og miljødepartementet. Kommunens vedtak kan påklages til Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

Anlegning av nye stier og løyper krever tillatelse etter markaloven fra den eller de kommuner som stien/løypen ligger i. Anlegning av større løyper krever at det også blir utarbeidet reguleringsplan for tiltaket. Ved tvil om tiltaket krever reguleringsplan kan saken kreves avgjort av Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

Meld. St. 9 (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken Velkommen til bords

Det er pekt ut fire områder i stortingsmeldinga om Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords:

- Matsikkerhet
- Landbruk over hele landet
- Økt verdiskaping
- Bærekraftig landbruk

Ved siden av å produsere varer og tjenester for et marked, er norsk landbruks- og matsektor leverandør av en rekke fellesgoder, dvs. goder som ikke kan omsettes i et marked. De fire overordnede målene nås gjennom at sektoren produserer en kombinasjon av fellesgoder og andre varer og tjenester. Eksempler på fellesgoder er matsikkerhet, bosetting, kulturlandskap og jord og skog som karbonlager. De fleste av fellesgodene er unike for landbruket, og produksjonen skjer samtidig med produksjonen av ordinære landbruksvarer og -tjenester.

Regionalt miljøprogram

Regionalt miljøprogram skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket ut over det som oppnås med nasjonale ordninger, og det er et mål å synliggjøre miljøinnsatsen. De viktigste miljøtemaene er:

- Avrenning fra jordbruket til vassdrag og kyst
- Riktig bruk av plantevernmidler
- Kulturlandskap
- Biologisk mangfold
- Kulturminner og kulturmiljøer
- Friluftsliv og tilgjengelighet



Foto 18: Bente Lise Dagenborg

Miljøvirkemidler

Naturmangfoldloven omfatter all natur og alle sektorer som forvalter natur eller som tar beslutninger med konsekvenser for naturen. Loven er tverrgående, og utfyller særlovgivningen. Loven har derfor

betydning for skjønnsutøvelse etter andre lover. Loven gjelder på land (inkludert innsjøer og vassdrag), og i sjø ut til grensen for sjøterritoriet, det vil si 12 nautiske mil.

Naturtyper og prioriterte arter

Det er opprettet en egen tilskuddsordning hvor grunneiere, kommuner, organisasjoner og andre kan søke fylkesmannen om midler til skjøtsel og andre tiltak for utvalgte naturtyper. I tillegg kan det være aktuelt å målrette bruk av andre sektors, herunder landbruksforvaltningens, egne virkemidler og støtteordninger for å sikre en best mulig ivaretagelse av arter. Det er også etablert en egen tilskuddsordning for aktiv skjøtsel og andre tiltak knyttet til prioriterte arter og deres økologiske funksjonsområder som grunneiere, rettighetshavere, kommuner og organisasjoner kan søke på.

Skjøtsel i verneområder

I en del tilfeller vil det være behov for skjøtselstiltak for å ivareta et verneområdes naturkvaliteter i samsvar med verneformålet. Skjøtelsplanene retter seg konkret mot naturkvalitetene som finnes i området. Skjøtselstiltak kan som hovedregel bare gjennomføres i verneområder der menneskelig bruk er, eller har vært, styrende for utviklingen og hvor det å bevare kulturmark er en vesentlig del av verneformålet. For andre områder er skjøtsel normalt bare aktuelt der spesielle tiltak er nødvendig for å opprettholde verneverdiene. Restaurering av naturområder/verneområder regnes også som skjøtsel. Skjøtsel i verneområdene ligger godt til rette for et samarbeid mellom landbruket og miljøforvaltningen.

Kulturminnefondet

Norsk Kulturminnefond er et viktig virkemiddel for bevaring av privateide kulturminner. Kulturminnefondet er et lavterskeltilbud for private eiere av verneverdige kulturminner og skal styrke arbeidet med å bevare verneverdige kulturminner og bidra til at et mangfold av kulturminner og kulturmiljøer kan benyttes som grunnlag for framtidig opplevelse, kunnskap, utvikling og verdiskaping. Virkemidler i landbruket kan sammen med midler fra Kulturminnefondet bidra til en helhetlig istandsetting og skjøtsel av viktige kulturminner og kulturmiljøer i landbruket.

Kommuneplanen for Rælingen

Kommuneplan mot 2025, kommuneplanens samfunnsdel 2014-2025 ble vedtatt av kommunestyret i Rælingen 11.12.2013.

De overordnede hensyn i kommuneplanen er:

- God folkehelse i befolkningen
- Trygt og sikkert lokalsamfunn
- Bærekraftig miljø- og klimautvikling
- Langsiktig forvaltning av kommunens ressurser

Disse hensynene skal vurderes og sikres i den kommunale forvaltningen, og skal synliggjøres i saksbehandling og planlegging.



Foto 19: Bente Lise Dagenberg

Kommuneplanen slår fast Rælingens visjon «Trivselskommunen med nærhet til Østmarka og Øyeren». Kommunens arealstrategiske retningslinjer skal bygge oppunder denne visjonen.

Kommunens overordnede arealstrategi er synliggjort som «grønn strek» på plankartet landbruks-, natur og friluftsområder (LNF-områder), som er prinsipper for bruk og vern av arealer. Grønnstrek tilrettelegger for utbygging innenfor utbyggingssoner.

Kommuneplanen slår også fast at Rælingen skal være en grønn kommune, der naturgitte kvaliteter utnyttes og bevares. Det skal legges til rette for god adkomst til skog og vann, det skal være muligheter for friluftsliv, fysisk aktivitet og for gang- og sykkelbruk i hverdagen, både i tilknytning til natur og i de enkelte nærområdene. Ferdsel mellom ulike deler av kommunen skal være mulig uten bruk av bil. Arealplanlegging skal også ivareta befolkningens helse og barns oppvekstforhold. For landbruket spesielt fastslår planen et sterkt jordvern, bevaring av miljøverdier og at kulturlandskapet skal ivaretas.

Kommuneplanen vektlegger de nasjonale føringene gitt i Stortingsmelding 9 (2011-2012) om Landbruks- og matpolitikken, der det er et nasjonalt mål å øke matproduksjonen i takt med befolkningsveksten. Utfordringer med nedbygging av dyrket jord, klimaendringer, press på naturressurser og stigende råvarepriser pekes til som avgjørende for at egen matsikkerhet er viktig.

Kommuneplanen er tydelig på at klimaendringer påvirker matproduksjonen i Rælingen og er med på å forsterke miljøutfordringer allerede i dag. Erosjon og forurensning fra landbruksområdene er viktig å følge opp lokalt, særlig med hensyn til Nitelva og Øyerens miljøtilstand.

Kommuneplanen legger også vekt på folkehelsearbeidet med helsefremmendetiltak og forebyggende tiltak, dette beskrives som tiltak som fremmer livskvalitet og mestring til tiltak som begrenser uønsket utvikling. Dette er områder som har betydning for tiltak knyttet til ordninger som «grønn omsorg» eller «inn på tunet» som er knyttet til landbruksbedrifter/-eiendommer.

Landbrukets tiltaksstrategier

Landbrukets tiltaksstrategier for 2013-2016 gir føringer for prioritering og bruk av SMIL og NMSK midler til landbruket. Tiltaksstrategiene vedtas og rulleres hvert 4. år.

Tiltaksstrategiene skal understreke behovet ved, utfordring og målsetting for forurensning, kulturlandskap og skogbruk og de skal gi en prioritering mellom hovedtiltak i landbruket i forhold til målsetting.

Kommunene som samarbeider om Regionkontor Landbruk har i politisk vedtak valgt å legge de enkelte kommuners tildelte midler i en samlet pott. På den måten vil det være lik forvaltningspraksis for søkerne i regionen, like vanskelig eller like lett å få innvilget søknaden.

Andre kommunedelplaner

Kommunens planarbeid er kontinuerlig i drift. I dag er følgende kommunedelplaner vedtatt for Rælingen:

- Fjerdingsbyplanen (2009)
Kommunedelplanen viser mål og strategier for langsiktig utvikling og forming av området og hvordan arealene innenfor planområdet skal disponeres.
- Grønn plan (2007)

Kommunedelplanen skal ivareta en samlet forvaltning innenfor området natur, landskap og friluftsliv med utgangspunkt i det grunnlaget som finnes i flere kartlegginger og rapporter i kommunen.

- Idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv (2009) – er under rulling i 2015
Kommunedelplanen skal sikre styring, prioriteringer og helhet i anleggsutbyggingen, skape gode arenaer som bidrar til gode nettverk og nærområder, få flere med i fysisk aktivitet, sikre arealer for lek, friluftsliv og idrett og informere om idretts- og aktivitetstilbudene i kommunen.
- Klima- og energiplan (2009) – er under rulling i 2015
Kommunedelplanen skal gi et godt verktøy i kommunens klimaarbeid som gjør at kommunen kan bidra til reduksjon i utslipp av klimagasser, redusert energibruk og økt bruk av fornybarenergi. Planen skal også gjøre kommunen bedre rustet til å de endringene som et mer ekstremt klima kan medføre.
- Kulturminner og –miljøer – er under rulling i 2015
Formålet med revidering av eksisterende kommunedelplan er å ivareta og systematisere kommunens arbeid med kulturminneverdier
- Trafikksikkerhetsplan (2009)
Kommunedelplanen skal synliggjøre kommunens ansvar og satsing på område, koordinere arbeidet internt og øke kommunens innsats i trafikksikkerhetsarbeidet.

I forbindelse med revisjon av kommunedelplan landbruk er det gjort samkjøring med det pågående arbeidet for kommunedelplanen for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv, Klima- og energiplan og kulturminner og –miljøer. Der planene er sammenfallende er det bestemt at mål og strategier skal være sammenfallende mellom planene som er under revisjon i 2015.

Grønn plan fastslår følgende om landbruket: «Landbrukets utvikling bør vurderes og sees i sammenheng med utbyggingsmønster, bruk av naturressurser, kulturell utvikling med mer. Landbrukets rolle som forvalter av natur- og kulturlandskap og landbrukets innsats for bevaring av biologisk mangfold, er nærliggende eksempler på landbrukets samfunnsmessige betydning. Landbrukets forståelse for natur og friluftsliv kan bidra i et samarbeid med tjenester innenfor helse,



Foto 20: Bente Lise Dagenborg

kultur og skole.» og «Jordbruksarealene har, i tillegg til potensialet for matkornproduksjon, viktige verdier knyttet til landskapsestetikk, biologisk mangfold, friluftsliv, identitetsformidler og som ”grønn lunge”.».

Andre planer som berører landbruksplanen

Forvaltningsplan for Nordre Øyeren naturreservat og Sørumsneset naturreservat

Nordre Øyeren naturreservat ble fredet i 1975. Området er Norges største og mest artsrike naturreservat. Jordbrukets arealer i nedbørsfeltet til Øyeren utgjør ca. 7 %. Tidligere var jordbruksarealene innenfor reservatet preget av slått, mens i dag er det kun beiting. Innenfor Rælingen er det Fautøya og Årnestangen som holdes skjøttet som åpent landskap ved beiting av storfe og sau. Beitingen bidrar til at vegetasjonstyper skjøttes og dermed opprettholdes, men det er også utfordringer knyttet til at bruken ikke skal forringe verneverdiene.

I det øvrige landbruksarealet har et mer produktivt landbruk før med seg økt bruk av kunstgjødsel og sprøytemidler enn tidligere, noe som ved forurensning kan påvirke livet i reservatet.

Det listes opp tre tiltak i planen som omhandler landbruket:

- Gjennom positiv dialog og samarbeid mellom grunneier/jordbruker, kommune/landbruksmyndighet og vernemyndighet skal det utvikles og utføres skjøtselstiltak som fremmer verneformålet.
- Stimulere til økologisk landbruk innenfor verneområdene, for å redusere bruken av sprøytemidler og kunstgjødsel.
- Påse at oppdyrket areal ikke øker ut fra dagens nivå.

Vannforvaltningsplanene – Vannregion Glomma

Lokal tiltaksanalyse for Vannområde Øyeren.

Tiltaksanalysen omfatter Øyerens 53 vannforekomster, hvorav 2/3 deler er vurdert i risiko for å ikke oppnå miljømålet om «god økologisk tilstand» innen 2021. Vannområdets forurensningsregnskap viser at det er størst behov for å redusere næringssalttilførselene fra jordbruksarealer, private avløpsanlegg, kommunalt avløpsnett og renseanlegg. Det er gjort beregninger på forurensing fra Landbruket i flere prosjekter. Det er både sett på produksjonsrelatert og naturlig utvasking av jordpartikler.

Følgende hovedtiltak er foreslått i tiltaksanalysen:

- Utbedring av hydrotekniske anlegg i jordbruket – gir redusert jordtap fra dyrket mark og reduserer tilførsel av partikler og næringsstoffer til vassdragene.
- Økt drenering (grøfting) av jordbruksarealer – gir redusert jordtap fra dyrket mark i forhold til overflate avrenning, og reduserer tilførsel av næringsstoffer som fosfor og nitrogen til vassdragene.
- Opprettelse av fangdammer – kan ha positiv effekt på flom og drensvann, den kan også ha positiveffekt av pesticidavrenning (sprøytemidler).

- Ingen/reduisert/utsatt jordbearbeiding – gir redusert jordtap fra dyrket mark og reduserer tilførsel av partikler og næringsstoffer til vassdragene. Varierende effekt med erosjonsklasser.
- Fangvekster - gir redusert jordtap fra dyrket mark og reduserer tilførsel av partikler og næringsstoffer til vassdragene.
- Grasdekte arealer/grasdekte vegetasjonssoner/grasdekte vannveier - gir redusert jordtap fra dyrket mark og reduserer tilførsel av partikler og næringsstoffer til vassdragene.
- Ugrasgarving – reduserer behovet for kjemisk sprøyting mot ugras, som gir mindre avrenning av pesticider (sprøytemidler).
- Økt kapasitet på gjødsellager – sikrer at spredning av husdyrgjødsel kan skje på den tiden av året det er mest gunstig for planten i vekstsesongen. Dette reduserer avrenning av næringsstoffer og bakterier til vassdrag.
- Skjøtsel av kantsoner – fremmer en heterogen kantsonevegetasjon som kan redusere graving/erosjon inntil vassdragene.

Beitebruksplan – Nordre Øyeren og Sørumsneset naturreservater

Planen dokumenterer viktige forhold, utfordringer og interesser som gjelder beitebruk innenfor naturreservatene. Et av planens mål er å sikre grunneiernes bruk av beiteressursene i tråd med forvaltningsplanens intensjoner. Dernest er det viktig å bruke beite som skjøtsel av viktige naturkvaliteter gjennom bærekraftig utnytting av beitene i naturreservatene. Beitebruksplanen foreslår tiltak for å nå disse målene.

Beredskapsplaner – Landbruk

Planen utgjør en delplan til kommunenes ordinære beredskapsplan. Den gir en beskrivelse av hvordan eventuelle kriser i/for landbruket i regionen skal håndteres av kommunene. Grunnlaget for beredskapsplanen er ROS-analysen (ROS Landbruk, 2014), som beskriver de potensielle krisene og vurderer deres risiko.



Foto 21: Regionkontor landbruk